

SELÇUKLU İZLERİ TAŞIYAN KİMİ BELEDİYE AMBLEMİNDEKİ SEMBOLLERİN TARİH, KÜLTÜR VE TASARIM AÇISINDAN İNCELENMESİ

STUDYING OF MUNICIPALITY SYMBOLS WHICH CONTAIN MARKS OF SELJUKS IN TERMS OF HISTORY, CULTURE AND DESIGN

Burak Erhan TARLAKAZAN¹, Merve TINGİR²

ÖZET: Amblem, bir fikri veya bir kurumu temsil eden görsel simgedir. Amblem resimsel bir semboldür, akılda kalıcılığı sağlar. İyi bir amblemin markayı en iyi şekilde anlatması beklenir.

Amblem tasarımı yapılırken “sembolik” bir görsel dil kullanılmaktadır. Sembol görsel betimleme yoluyla bir kavramın, nesnenin, olgunun görüntüsel açıklaması, resimsel bir anlatım aracıdır.

Tarih boyunca birçok amaçla çeşitli semboller, simgeler ve amblemler kullanılmış ve halen kullanılmaya devam etmektedir. Yaşanılan çevrenin coğrafi, fiziki ve beşeri özellikleri, kültürel ve sosyal özellikler, tarihi geçmiş ve dini faktörler gibi birçok unsur bu görsel tasarımda belirleyici faktör olmaktadır.

Farklı amaç ve yerlerde kullanılan sembollerin yaygın kullanım alanlarından biri de belediyelerdir. Kamusal hizmet odaklı bu kurumlarda, kurumsal kimliğin en önemli aşaması olan, temsil ettiği ilin kültürel, sosyal, folklorik, demografik vb. birçok özelliğini bünyesinde barındıran ve kitlesel iletişimde ilk dikkat çeker unsur olarak sembollerin önemi büyüktür.

Belediyeler tarih süzgecinden geçerek bulunduğu coğrafyaya ait olan kimi sembollerini kendilerine özgü amblemlerde kullanmak suretiyle kurumsal yapıyı oluşturmakta, kendilerini görsel olarak ifade etmekte ve kitlesel iletişimi gerçekleştirmektedirler.

Bu çalışmada Selçuklu izlerini taşıyan kimi Belediyelerin amblemlerindeki sembollerin tarih, kültür tasarımı açısından incelemesi ve görsel bir betimlemesi yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Amblem, sembol, simge, belediye, Selçuklular

ABSTRACT: An emblem is a visual symbol representing an idea or an institution. The emblem is a pictorial symbol and provides a sense of remembrance. An emblem should represent the brand in the best way.

When designing an emblem, a "symbolic" visual language is used. The symbol is a pictorial narrative of a concept, object, or phenomenon through visual description.

Throughout history, various symbols, icons and emblems have been used for many purposes and still continue to be used. Many factors from geographical, physical and human characteristics, to cultural, social features and to historical and religious backgrounds peculiar to that environment are the decisive factors in these visual designs.

One of the many common uses of symbols employed for different purposes and areas is the municipalities. For these public service oriented institutions, the symbols, which are the most important stage of institutional identity that represents the cultural, social, folkloric, demographic and many other features of that environment, are great assets and of great importance as the first thing to attract attention in mass communication.

The municipalities realize their institutional structure by means of employing certain symbols peculiar to that geography throughout its local history in creating their own emblems and it is with the help of these emblems they express themselves visually and carry out mass communication.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü, tarlakazan@hotmail.com

² Yüksek lisans öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı Grafik Tasarım Programı, tngmerve@gmail.com

This study focuses on analyzing various municipality emblems bearing certain symbols of the Seljuks and offers a visual description from a historical, cultural and design perspective.

Keywords: Emblem, Symbol, İcon, Municipality, Seljuks

1. GİRİŞ

Bir bölge tanıtılırken, geçmiş ve geleceğiyle bir bütün olarak ele alınmalı ve bu şekilde betimlemek gerekmektedir. Antik çağdan günümüze insanoğlu kendini ve yaşadığı ortamı anlatmak için çeşitli tasvirler kullanmıştır. Bunlar kimi zaman bir işaret, sembol, kimi zaman tarihi bir yapı ya da kimi zaman hayvan figürlü resimlerle karşımıza çıkmaktadır.

Bir şehri simgeleştirmek, o kenti tarihiyle, coğrafi, ekonomik özellikleriyle, konumuyla çağrıştırmak; göstermek, duyurmak, tanıtmak, anlamındadır. İlk çağ toplumlarından günümüze kadar, insanlar; topluluklarını çeşitli simgeler, semboller, arma ve bayraklarla ifade etmektedir. Arma ve simgeler ilk olarak soyluların, kralların ve kentlerin kullandıkları işaretlerde karşımıza çıkmaktadır (Çalış, 2008, s. 6). Sembol kullanmak bir topluluğu veya kişiliği diğer topluluklardan veya kişilerden ayırmak içindir. Belirlenen şekiller o topluluğun ekonomisini, iş yaşantısını, yaşadıkları yeri, yöresel özelliklerini vb. yansıtarak o topluluğu diğerlerinden ayırır. Semboller, toplulukların birbirlerini tanıma ve tanıtmaya işini karşılarlar.

İletişim dünyasında işaret, sembol ve simgelerin önemi büyüktür. Kültürün de bu kavramlar üzerindeki rolü büyüktür. Her yörenin kültürü farklı olduğu için bu görsel kavramları anlamlandırmakta bazen sıkıntılar yaşanmaktadır. Kültüre bağlı doğan, gelişen ve yok olan işaret ve simgeler bir anlamda toplumsal bir devrim yaşamışlardır. Simgelere belli anlamlar yüklenmiş ve renkler de katıldığında farklı anlamlandırılabilen düşünce ve duygular ortaya çıkmıştır. Semboller oluştukları çağın kültürel gerçeklerini aktarmaktadırlar. Sembollerini okumak için araç olarak kullanabileceğimiz tek anahtarımız kültür kaynaklarıdır (Ateş, 1996, s. 13).

Semboller, simgeler ve amblemler gibi görsel soyutlamalar; temsil ettiği bölgeyi tasvir etmekle beraber geçmişten geleceğe bir köprü görevi üstlenirler. Amblemin tasarlandığı dönemde sembolik işaretler, kültür imgeleri vb. özenle ve seçici olarak tasarıma işlenirken, gelecek kuşaklar bu tasarımlara baktığında geçmişini hatırlamakta ve geçmişinde ne gibi kültür, sanat vb. somut ve soyut varlıkların var olduğunu hatırlamaktadırlar.

Türk kültür tarihine bakıldığında Orta Asya'dan başlayan ve gidilen her bölgeye götürülen, taş, alçı (stuko), halı, kumaş, ahşap, çini, maden vb. malzemeler üzerine işlenmiş sembolik anlamlar içeren çeşitli figürler ile karşılaşılır. Bunlar; insan figürleri, takvim hayvanları, kuş figürleri, tek ve çift başlı kartallar, ejder (dragon), aslan, sfenks, şahin, tavus kuşu, boğa, melek, geyik, gergedan, kurt, köpek, tavşan, at, fil, griffon gibi sembolik tasvirlerdir. Bu tasvirler aynı zamanda Türk Halk Kültüründe, efsane ve masallarda sıklıkla kullanılan unsurlardır. Bu tasvirlerden çift başlı kartal figürü, Türk sanatında yaygın olarak kullanılanlardan biridir. Dede Korkut kartal için; "kayalarda yuva tutan ve Tanrıya yakın uçan kuş, kartal kuşların sultanıdır" gibi ifadeler kullanır (Çelik, 2002, s. 45).

Sembol, simge ve amblemlerinin bir diğer amacı ise bulunduğu coğrafyanın dünya üzerinde farklı milletler tarafından nasıl okunduğu, farklı kültürler tarafından nasıl yorumlandığı, uluslararası platformlarda kendini görsel olarak fark edilebilir kılıp kılamadığını yansıtmaya görevidir. Bu bağlamda amblemlerin tasarlanırken uluslararası dile sahip olması beklenmektedir ve buna özen gösterilmelidir.

Araştırmada incelenen belediye amblemlerinde, Selçuklular dönemine ait izler görülmekte olup, o bölgenin tarihine tanıklık eden simgeler ön plandadır. Anadolu ve Büyük Selçuklu devletinde bölge tasvirleri, kültür sembolleri, örf, sanat eserleri, inanç kültürü gibi birçok özellik

görsel olarak belediye amblemlerinde kendine yer bulmuştur. Çok eski dönemlere ait olmasına rağmen ustalıkla tasarlanan bu simgeler günümüz tasarım dili açısından oldukça önemli bir kaynak olup, tasarım anlayışının şekillenmesine ciddi bir ışık tutmaktadır.

2. Görsel Bir Dil Olarak Sembol, Simge ve Amblemler

Sembol - anlam ilişkisi açıklanmak istendiğinde şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Anlamli ve yazılı herhangi bir kelimeyi oluşturan harf kümesi sembol şeklinde nitelendirilebilir. Bununla beraber sözselsel olarak söylenen herhangi kelime de bir semboldür. Ayrıca yazılı bir kelimeyi zihinsel algımız sayesinde canlandırıp sözselsel bir kelime biçiminde ifade edebilmemizi sağlayan durum da semboller ile açıklanmaktadır. Burada öne çıkan nokta değişen şartlar ile insan deneyimlerinin devingen ve karmaşık yapıda olması sembole yüklenilen anlamın değişkenliğe uğradığını göstermektedir ve bazı hallerde sembol anlam bağının kesin olarak örneklendirmenin mümkün olamayacağı sonucudur (Writehead, 2000, s. 31). Sembol; harfleri, renkleri, şekilleri, biçimleri tasvir etme şeklidir.

Simge tasarlamak, bir senfoni bestelemek, bir şiir yazmak gibi ciddi, temelden özgün bir uğraşdır. Plastik sanatların tüm türleri içinde en aza indirgenmiş gereçlerle yaratılan tek türdür. En yalın “sanat türü” denmektedir (Maden, 1990, s. 2). İnsan yazıyı bulmadan önce simgeyi buldu. Suyu, ağacı, yıldızı, bulutu nasıl bir simgeyle anlatabileceğini düşündü, tasarladı. Bunun biçimini, çağlar boyunca uyguladı, sonra da yazıya dönüştürdü (Maden, 1990, s. 1).

Amblem: Reklamı yapılan ürün ya da kuruluşun amblem ya da logosu, reklam üzerinde bir imza işlevi görür. Bu nedenle bütün reklamlarda ve reklamcılık araçlarında vazgeçilmez olarak kullanılırlar (Becer, 2013, s. 224). Amblem bir kurumu, bir ürünü ya da bir hizmeti özel olarak tanımlamaya yarayan, çizgi ve şekille yapılan işaretlerdir (Çam, 2006, s. 15). Amblem kısaca, çizgi ve şekillerle oluşturulan sembollerdir. Daha geniş tanımıyla ürün ya da hizmet üreten kuruluşlara kimlik kazandıran, sözcük içermeyen, soyut ya da nesnel imgelerden oluşturulan ve harflerle biçimlendirilen şekillerdir (Vardar, 2004, s. 23). Amblemlerin önemli bir özelliği, köylü, kentli, okuma yazması olan veya olmayan bütün insanlara, toplumun her tabakasına seslenilebilmesi, insanların zamanla amblem ile bütünleşebilmeleridir. Bu da amblemin akılda kalıcılık özelliğini vurgulamaktadır (Tepecik, 2002, s. 62). Amblem aslında bir imzadır. Sade ve öz olmalı bakıldığında ne anlatılmak istendiği anlaşılmalıdır. Amblemlerde zihninde kalıcı olabilecek sade bir görüntü olmalıdır.

3. Selçuklu İmparatorluğu

Selçuklu Devleti, Oğuz Türkleri tarafından kurulmuştur. Başlarda Selçuk Bey’e bağlı olduklarından devlet bu adla anılmaktadır. Devletin kurucusu Süleyman Şah’tır. Süleyman Şah Anadolu’da Konya’yı alıp, İznik’i fethederek ve başkent yapmıştır. Böylece 1075’de Selçuklu Devleti kurulmuştur. Süleyman Şah Üsküdar’a kadar olan yerleri fethetmiş ve Boğazın Anadolu kıyısını ele geçirmiştir. 1083’de Adana, Tarsus, Manisa ve Anazarba şehirlerini ele geçirmiştir. 1086 yılında hayatını kaybetmiştir.

Kılıç Arslan babasının tahtına oturmuştur. 1069 yılında Malatya’yı kuşatmıştır. İznik’i kuşatan Haçlılara karşı başarılı olamamıştır. 1097’de İznik bir anlaşma ile Bizans İmparatoruna teslim edilmiştir. Devlet merkezi Konya’ya taşınmıştır. Bizanslılar Akşehir’e kadar olan yerleri almışlardır. Selçuklu Şehzadesi Mesudun tahta geçmesinden sonra 1143 yılında Ankara, Çankırı ve Kastamonu’yu imparatorluk sınırlarına dâhil etmiştir. Sultan Mesut’tan sonra tahta oğlu II. Kılıç Arslan geçmiş ve 1163’de Elbistan, Darende, Kayseri ve Malatya’yı ele geçirmiştir. Bu sayede Sakarya’dan Fırat’a kadar Anadolu toprakları Selçuklu idaresinde birleşmiştir. Kılıç Arslan Bizans’ı Myriokefalon zaferiyle büyük bir bozguna uğratmıştır. Anadolu’nun gerçek bir Türk vatani olduğu ispatlanmıştır. Türkmenler Kütahya ve Eskişehir’e yerleşmişlerdir. Gıyaseddin Keyhüsrev 1207’de Antalya’yı fethetmesinden sonra Selçuklular ilk defa denizcilığe başlayıp donanma kurmuşlardır. 1220’de Alâeddin Keykubad tahta geçerek, Alanya kalesini ele

geçirmiş, Silifke'ye kadar olan bütün sahil bölgesi fethedilmiştir. Kâhta, Adıyaman ve Çemişgezek'i ele geçiren sultan, 1228'de Erzincan'ı alarak Mengücekoğullarına son vermiştir (Şahin, 1999, ss. 91-98).

4. Selçuklu Görsel Sembolleri

4.1. Çift Başlı Kartal

Anadolu'da ve dünyanın diğer bölgelerinde kurulmuş birçok medeniyetin dini ve sosyal yaşantısı içinde kartalın kültürel bir değer, bir sembol (rumuz, timsal, simge) olarak önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Hâkimiyeti, gücü, otoriteyi, iyiliği, özgürlüğü, yiğitliği, koruyucu ruhu, asaleti, güneşi, talih ve bilginliği temsil eden bu sembol aynı zamanda gelecekte haber veren kuş olarak da kabul edilmiştir (Çoban, 2015, s. 59)

Çift başlı kartal figürü ilk kez, MÖ. 3000 sonları ve 2000 başlangıcında, Mezopotamya'da görülmektedir. Daha sonra ise, bütün Orta Asya'ya yayılmıştır. Orta Asya'da; çift başlı kartal nazarlık, tılsım, aydınlık ve güneş sembolü olarak işlenir. Sikkeler üzerinde ise; bazı hükümdarlar arma-sembol, diğer bir kısım hükümdar ise, hükmetme gücünü destekleyen, pekiştiren bir motif olarak kullanılmıştır. Artuklu sikkelerinde (Resim 1) ve Anadolu'daki Selçuklu yapılarında kullanılan çift başlı kartal simgesi; surlarda, cami ve medreselerde, saraylarda; koruyucu ve hâkimiyet sembolü olarak ve kötü güçlerden koruyucu olarak kullanılmıştır (<https://www.selcuk.edu.tr/erasmus/birim/web/sayfa/ayrinti/16987/tr>).

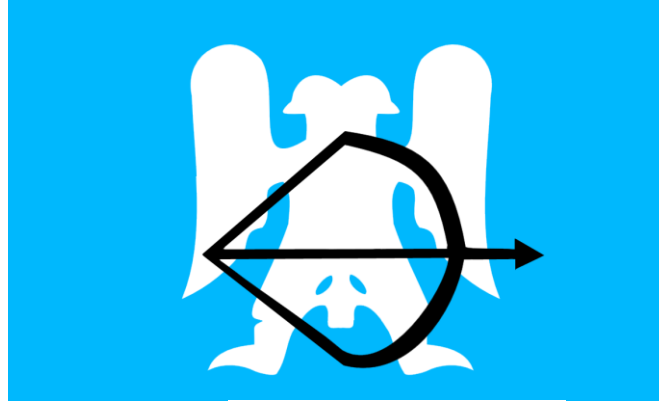
Anadolu Selçuklularında kartalın çift başlı olarak betimlenmesi ve motif olarak kullanılması hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Birinci görüş; Türk sanatındaki simetri tutkusudur. İkinci görüş ise; koruyucu ruhla, egemenlik kuran ruhun birleşerek iki kat güçlü bir varlık oluşturması ve bu oluşan gücün çift başlı kartalla simgeleştirilmesidir (Ögel, 1975'den akt. Çoban, 2015, s. 61).

Resim 1. Artuklu sikkesi.

Çift başlı kartal motifinin, Bizanslılar tarafından da kullanıldığını görülmektedir. Bu motif, Bizans'ta devlet ve kilisenin, tek bedende, bir arada tutulup yönetildiğini simgelemekteydi. 14. yüzyıldan itibaren ise, kutsal roma imparatorlarının; hanedan arması, daha sonra ise Avrupa'da soyluluk simgesi olarak benimsenmiştir. Alman, Avusturya-Macaristan ve Rusya imparatorluklarının, devlet armalarında da kullanıldığı görülmektedir (<https://www.selcuk.edu.tr/erasmus/birim/web/sayfa/ayrinti/16987/tr>).

Orta Asya Türk inancına göre, insanlara gökyüzü ve yeryüzü yolculuklarında refakat eden koruyucu varlıklar kuş şeklindedir. Yükseklik, ululuk, kartalın kutsal sayılmasıdır. Çift başlı kartal güç ve kudretin sembolüdür. Doğunun ve batının hâkimiyetini sembolize etmektedir. Selçuklu Devleti'nin arması da çift başlı kartaldır (Resim 2). Kartal figürü, Selçuklu ve Selçuklu sonrası Türkiye'sinde sikkelerde, kalelerin taş duvarlarında, seramik ve ahşap saray kaplarında, Hacı Bektaş-ı Veli ve diğer önemli zatların mezar abidelerinin girişlerinde çift başlı olarak tasvir edilmiştir (Esin, 2004, s. 219). Çift Başlı Kartal sembolünü Türkler, çeşitli araçlarla ve biçimlerde, Orta Asya kültüründen göçler ve fetihler sayesinde tüm dünyaya taşımıştır.

Resim 2.Selçuklu Devleti Bayrağı

4.2. Sekiz Köşeli Yıldız

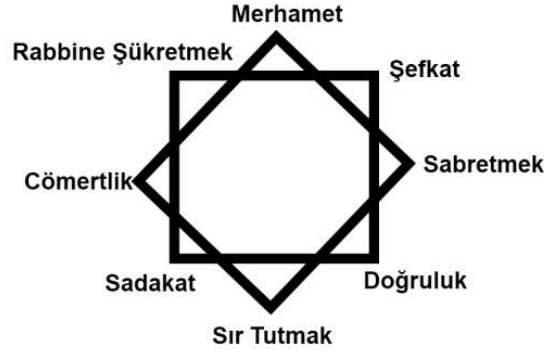
Yıldız formu, farklı köşe sayılarına sahip örnekleri ile dönemin süsleme anlayışında kendisine yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. Türk süslemesinde gördüğümüz bu yıldızlar kısmen İslam öncesine kadar uzanan bir inanç sisteminin ürünü olmakla birlikte, kısmen de İslami inanç ve felsefeye bağlı olan kompozisyonlardır. İslam öncesinde de Orta Asya ve Türkler'in yaşadığı diğer bölgelerde örneklerine rastlanan yıldız formunun yaygınlığını sadece İslam'daki figür yasağına bağlamak doğru olmayabilir. Genel kanının aksine İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemlerde de insan ve hayvan figürü kullanımına, hatta yıldız formu ile beraber kullanıldığı örnekleri görmek mümkündür (Büyükcanga, 2008 ss.1230-1234).

Sekiz köşeli yıldız, Anadolu Selçuklu döneminde sıklıkla karşılaşılan motiflerden biridir. Beyşehir Gölü yakınlarında 1235-1236 yıllarında inşa edildiği düşünülen Beyşehir Kubadabad Sarayı sekiz köşeli yıldız formu önemli Anadolu Selçuklu eseridir. Yıldız motifinin içerisinde kuşlarla birlikte hayat ağacı da çizilmiştir. Kuşlar cennet kuşudur ve hayat ağacı sayesinde göğe çıkarlar (Resim 3).

Resim 3. Beyşehir Kubadabad Sarayı Çini Örneği

Selçuklularda kullanılan sekiz köşeli yıldızın her köşesi bir anlama gelmektedir. Dini kaynaklarda İslamiyet'in 8 esasa dayalı olduğu, bunlara 8 cennet kapısı dendiği, 8 köşeli yıldızın da 8 cenneti simgelediği belirtilmektedir (Resim 4).

Resim 4. Sekiz Köşeli Yıldızın Verilen Anlamları

Selçuklu kültür ve sanatının temel figürlerinden biri olan 8 köşeli yıldızın Ortadoğu'da bulunan eski uygarlıklarda ve İslam dünyasında yaygın olarak kullanıldığı, sayı biliminde 8'in cenneti anlatan bir sembol olduğu belirtilmektedir. Sekiz cennetdeki isimleri aşağıda verilmiştir (<http://chatcity.cc/forum/topic.asp?id=37438>).

- Dâri-celal
- Dâri-karar
- Dâri-selam
- Cennetül huld
- Cennetül mevâ
- Cennetül adn
- Cennetül firdevs
- Cennetü naim

Türk mimari eserlerinde sekiz köşeli yıldızlar, Karahanlılar'dan günümüze kadar tek olarak ya da geçmeler arasında sıra sıra, yan yana ve üst üste bir veya birden fazla sıralar halinde kullanılmıştır. Yan yana ve üst üste sıralanan, köşeleri uç uca gelen sekiz köşeli yıldızların aralarında, dört kollu dört yönlü haça benzeyen şekiller oluşmuştur (Büyükçanga, 2008, ss. 1230-1234).

4.3. Tek Başlı Çift Gövdeli Arslan

Aslan Mısır'da, Eski Şark sanatında olduğu gibi Anadolu'da da Hitit, Urartu, Frig Lidya, Yunan Roma, Bizans ve Ermeni sanatlarında çeşitli stil ve örneklerle canlandırılan hâkimiyet, kudret sembolü koruyucu hayvandır. Anadolu Selçuklu mimarisinin zengin figür tasviri dünyasında arslan en bol örneklerle karşımıza çıkan bir hayvandır.

Daha çok han, kale, köprü gibi yapılarda yer alan arslanlar genellikle çift ve simetrik olarak işlenmiştir (Öney, 1971, s. 1).

12. yüzyıldan kalma Anadolu'da ilk kervansaray olma özelliği taşıyan Aksaray Alayhan Kervansarayı girişinde Selçuklu motifleri arasında yer alan arslan figürü, tek başlı çift gövdeli olarak tasvir edilmiş haliyle bulunmaktadır. Bu Kervansaray Selçuklu döneminde yaptırılmıştır. Anadolu Selçuklu Sultanı 2. Kılıçarslan döneminde yapılan Alayhan'ın İpek Yolu'ndaki en önemli kervansaraylardan biridir (Resim 5).

Resim 5. Alayhan Kervansarayı (tek başlı çift gövdeli aslan figürü)

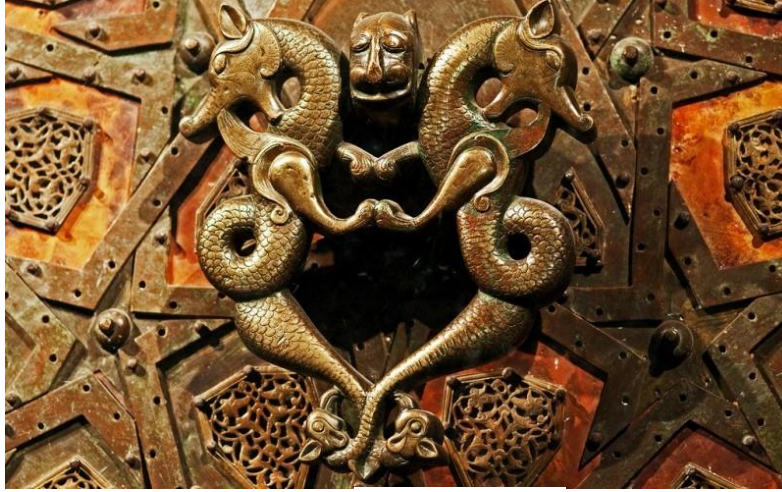
Selçuklu hayat ağacı tasvirlerinin altında yer alan aslan bekçi konumundadır. Orta Asya'da hayat ağacı dünyanın eksen ve merkezi sayılmaktadır. Şaman inancında gökyüzüne merdiven görevi görmektedir. Ağaçta kullanılan nar cennet meyvesi kuşlar ise cennet kuşu olarak görülmektedir (Kuban, 2002, ss. 406-426). Şaman inancına göre aslan önemli bir yerdedir. Koruyucu görev yüklenen aslan, hayat ağacı sayesinde göğe yükseleceğine inanılmaktadır.

4.4. Ejder

Türklerde özellikle erken dönemlerde bereket, refah, güç ve kuvvet simgesi olarak kabul edilmiştir. Ön Asya kültüründe genelde bu anlamları zayıflamış ve daha çok kötülüğün simgesi olmuştur (Çoruhlu, 2000, s. 133). Selçuklu sanatında yoğun bir şekilde görülen ejder figürleri, genelde çift olarak uygulanmıştır. Gök kubbenin idaresi ve ahenginin ejder çiftine bağlı olduğu, dünya eksen ile yıldız ve gezegenlerin döngüsünün, hareketlerinin astrolojik ve felsefi iki ilkesi olduğu düşünülmüştür (Öney, 2008 ss. 421-423).

Ülkemizdeki en iyi figür örneklerinden bir tanesi; İki ejder ve ortasındaki aslan başı tasviriyle Cizre Ulu Camii'nin kapı tokmağı olarak yer almaktadır (Resim 6). Bu kapı tokmaklarından diğer bir örneği ise Kopenhag David Koleksiyonunda yer almaktadır (Resim 7). Ejderler erkek ve dişidir. Çin mitolojisine göre, gövdelerindeki düğümler güneş ve ay tutulmasındaki gezegenlerin durumlarını astronomik olarak göstermektedir. Ayı ve güneşi yutmalarıyla tutulma meydana gelmektedir. Ejder darüşşifalarda iyiliği, şifayı sembolize etmektedir (Kuban, 2002, s. 423).

Önceleri bir kilise olan Cizre Ulu Cami 639 yılından sonra Cami'ye çevrilmiştir (<http://www.cizre.bel.tr/kent-rehberi/cizre-tarihi/>). Selçukluların izleri burada da kendini göstermektedir. Kapıda çift ejder ve aslan başlı bir tokmak yer almaktadır³.

Resim 6. Cizre Ulu Camii

Resim 7. Kopenhag David Koleksiyonu

5. SELÇUKLU SEMBOLLERİNİN YER ALDIĞI BAZI BELEDİYELER ve AMBLEMELERİ

Araştırmada Selçuklu Devleti'nin hüküm sürdüğü bölgelerde yer alan bazı şehirlerimizde Selçuklulara ait izler ve görsel semboller ele alınmıştır. Bu kapsamda Konya Büyükşehir Belediyesi, Beyşehir Belediyesi, Aksaray Belediyesi, Erzincan Belediyesi ve Cizre Belediyesi amblemleri konu olarak alınarak, görsel bir inceleme ve betimleme yapılmıştır.

³ Cizre Ulu Camisi'nin ejder figürlü (Dragon) kapı tokmağı iki adet olup, günümüzde bir tanesi Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenerek, muhafaza edilirken diğeri çalınarak ülke dışına çıkarılmıştır. İkinci tokmak Danimarka'da özel bir koleksiyondadır, bu tokmak için bkz: http://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/metal/art/38_1973

5.1. Konya Büyükşehir Belediyesi ve Amblemi

Çatalhöyük; Neolitik, Erbaba ve Karahöyük; Kalkolitik, Alaeddin Tepesi; Eski Tunç Devri merkezleridir. Tarih devirlerinde Hititler ve Lidyalılar, M.Ö. 6. yüzyılda Persler, M.Ö. 4. yüzyılda Büyük İskender, Selevkoslar, Bergama krallığı, M.Ö. 2. yüzyılda Roma, M.S. 395'te Konya ve çevresine hâkim olmuşlardır.

Malazgirt Zaferi'nden önce Konya'ya ilk gelen, Türk akıncıları Selçuklular olmuştur (1069). Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, 1071'de Bizans İmparatoru Romen Diyojen'i Malazgirt'te kesin bir yenilgiye uğratarak, Türklere Anadolu'nun Kapılarını açmıştır. Konya Selçuklu Kutalmışoğlu Sultan Süleymanşah, tarafından fethedilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'ni 1074' te başkenti İznik olmak üzere kurulmuş ancak 1097'de 1. Haçlı Seferi sırasında İznik kaybedilince başkent, Konya'ya taşınmıştır (<http://www.kto.org.tr/konyanin-tarihi-500s.htm>).

Mezopotamya, Mısır, Anadolu, Kafkasya, İran, Avrupa hatta Amerika ve Uzak Doğu'da kurulmuş eski çağ medeniyetlerinden itibaren birçok devlette çift başlı kartal sembolü, dünyanın en eski öğelerindedir. Büyük Selçuklu Devletine başkentlik yapmış olan Konya'nın büyükşehir belediyesi ambleminde Selçukluların simgesi olan çift başlı kartal kullanılmıştır (Resim 8). Amblem, Konya'nın tarihi kökenini simgelemektedir. Orta Asya'da yaşayan Türkler çift başlı kartalı iki dünya arasındaki köprü ve şehirlerin koruyucusu olarak görmüşler ve yenilmez, fethedilemez gibi anlamlar vermişlerdir.

Resim 8. Konya Büyükşehir Belediyesi

Kartal, tarih boyunca güç, kudret ve asaletin timsali olarak görülen hayvanlar içerisinde, aslandan sonra ilk sırada gelmektedir. Hemen her toplumda hükümdarla kartal arasında bir ilişki kurulmaktadır. Selçuklu döneminde “Kartalın büyüklüğü, asalet ve temizliği ile hal ve hareketleri, padişahlara benzer. Eskiler demişlerdir ki, et ile beslenen havyaların padişahı kartal, ot ile beslenen hayvanların padişahı at, erimeyen cevherlerin padişahı inci ve eriyen cevherlerin padişahı ise altındır. Kartal bunun için sıradan insanlardan çok, padişahlara özeldir. Çünkü kartalı başka hayvanlardan ayran bir muhteşemliği vardır. Karga da dışarıdan bakıldığında büyük görünür ama kartaldaki muhteşemlik onda bulunmaz” denmektedir (Hayyam, 1312, s. 56'den akt. Göksu, 2016, s. 124).

Konya Büyükşehir Belediyesi Ambleminde çift başlı kartal kullanılmıştır. Şehrin tarihsel kökenine ve Selçuklu izlerine sadık kalınmış, kartal formu siyah beyaz olarak stilize edilmiştir. Kartalın heybetli duruşu, açık kanatlar ve detaylı çizgilerle gösterilmiştir. Kartal'ın gagası ve ayak tırnakları belirli bir şekilde sivri olarak çizilmiştir. Çok fazla detaya girmeden çift başlı kartalın kudreti betimlenmiştir. Amblemdaki siyah renk gücü ve asaleti temsil etmektedir.

5.2. Beyşehir Belediyesi ve Amblemi

Beyşehir Gölünün içinde olduğu bölge Pisidya adıyla anılmaktaydı. Daha sonra harap olan Karallia, Viranşehir adını almıştır. Eşrefoğullarının hâkim olduğu dönemden itibaren Viranşehir'in adı Süleymanşehir olmuştur. Beyliğin merkezi olmasından dolayı geçen zamanla beraber “*beyin şehri*” olarak anılmaktadır. Beyşehir gölü ile Hoyran Gölü arasına yerleşen Eymür Türkmenleri bugünkü kasaba ve köyleri kurarak buralarda yeniden Türklüğü ihya etmişlerdir. Selçukluların 1176'da Bizans ordusu karşısında elde ettiği Miryokefalon Zaferi sonrası, Anadolu'nun Türk yurdu olması kesinleşmiş ve Beyşehir çevresine de Türkmenler hâkim olmuştur (<http://www.beysehir.bel.tr/beysehirin-tarihi.html>).

Resim 9. Beyşehir Belediyesi Amblemi

Resim 10. Kubadabad Sarayı Çinisi

Amblem (Resim 9); Beyşehir'deki Kubadabad Sarayı duvar süslemelerinden olan, günümüzde Karatay Medresesi müzesinde bulunan (Resim 10), üzerinde çift başlı kartal figürünün yer aldığı sekizgen yıldız biçimli çiniden esinlenerek oluşturulmuştur. Amblemden de aslına sadık kalınarak sekiz köşeli yıldız içerisinde çift başlı kartal figürü kullanılmıştır. Yıldızın rengi turkuaz tercih edilmiştir. Turkuaz kelimesi, Türkiye'nin Akdeniz sahillerinin renginden esinlenilerek türetilmiştir. Turkuaz ya da 'Türk Mavisi' camgöbeği renginin hafifçe mavi tonu anlamına gelmektedir. Ve Türklüğü sembolize etmektedir. Bu sebepten yıldız kısmında turkuaz kullanıldığı düşünülmektedir. Alt bölümündeki çift başlı kartal, Selçuklu Devleti'nin güç, özgürlük ve bağımsızlık simgesidir. Çift Başlı Kartalda kullanılan çivit mavisi sonsuzluğu, otoriteyi ve verimliliği temsil etmektedir.

Belediye ambleminde de yer aldığı şekli ile Beyşehir Kubadabad Sarayındaki çinilerin çoğunda “*es-sultan*”, “*el muazzam*”⁴ yazıları yer almaktadır bu da hâkimiyet ve hükümdarlık sembolü olabileceğini güçlendirmiştir (Çaycı, 2008, s. 279).

5.3. Aksaray Belediyesi ve Amblemi

MÖ. 7000-6000 yıllarında Neolitik devirde Anadolu medeniyetinin ilk izlerini gördüğümüz Konya yakınlarındaki Çatalhöyük'te Hasan Dağı'na, dolayısıyla Aksaray'a ait vesikalara rastlanmaktadır. Aksaray, 1080 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı Kutalmışoğlu Süleyman'ın eline geçmiş ve 1470 yıllarındaki Osmanlı hâkimiyetine kadar İlhanlı, Danişmentli, Karamanoğulları egemenliğinde kalmıştır. 1470 yıllarında Aksaray'ı ele geçiren İshak Paşa tarafından, Fatih Sultan Mehmet'in emri ile halkın bir bölümü İstanbul'a nakledilmiştir.

⁴ Alparslan'ın bastırıldığı sikkelerde şu unvan ve lakaplar yer almıştır: **es-Sultânü'l-muazzam**, şâhansâh melikü'l-İslâm, melikü'l-Meşrik ve'l-Mağrib, adudü'd-devle tâcü'l-mille, es-sultânü'l-muazzam şâhinsâhü'l-a'zam. es-Sultânü'l-muazzam yazıları, Kubadabat Sarayının ön yüzündeki bir çok çinide de yer almaktadır. Güç, kudret ve ihtişamı sembolize etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Türkiye Diyanet Vakfı, İslam araştırmaları ansiklopedisi, Cilt 42, ss.163-165.

Selçuklu egemenliğindeki Aksaray'a giren II. Kılıç Arslan zamanında saraylar, medreseler, zaviyeler, kervansaraylar yaptırılmış, Azerbaycan ve başka yerlerden Müslüman halk, gazi, mücahit, âlim, ticaret erbabı getirerek yerleştirilmiştir.

Bu yıllarda Aksaray, bir Selçuklu askeri üssü durumundadır. Kılıç Arslan'ın babası Sultan Mesud, Danişmentlere karşı Aksaray'ı bir askeri üs olarak kullanmıştır. II. Kılıç Arslan burada bir saray yaptırarak Arkhelais adını Aksaray'a çevirmiştir. 1470 yılında İshak Paşa tarafından ele geçirilen Aksaray Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. İstanbul'un fethinden sonra boşalan şehrin iskânı için, Aksaray halkının büyük bir bölümü İstanbul'a nakledilmiştir. Bu şehirde bir semte de Aksaray adı bu nedenle verilmiştir (<http://aksaray.bel.tr/95-menu-tarih>).

Resim 11. Aksaray Belediyesi (*Eski*)

Aksaray belediyesi 2014 yılında yeni amblemini kullanmaya başlamıştır. Yakın tarihli olması sebebiyle değişimden önceki amblemin görsel özelliklerine de, karşılaştırma yapmak adına bakmakta fayda görülmüştür. Önceki amblem ilin ekonomik, kültürel, coğrafik yönlerini göstermektedir. Hasan Dağı, Erciyes Dağ'ından sonra en büyük dağ konumundadır. Dağın eteğinde Sultan Hanı stilize edilmiştir. Sultan Hanı Selçuklulardan kalma bir eserdir. Amblemdaki başak taneleri ise yörenin geçim kaynağını simgelemektedir. Dağın büyüklüğünden mavi renk tercih edilmiştir.

Mavi renk gökyüzünün ve geniş ufukların simgesidir. Ayrıca mavi renk huzuru temsil eder ve sakinleştirici etkisi bulunmaktadır. Amblemin etrafında kullanılan kırmızı renk canlılığı ve dinamizmi simgelemektedir. Güneşte kullanılan turuncu renk, güç ve dayanıklılığın rengidir. Sultanhanı ve başak taneleri ise siyah tercih edilmiştir. Siyah asalet ve gücü temsil eder (Resim 11).

Resim 12. Aksaray Belediyesi (*Yeni*)

Selçuklu Devleti Hükümdarı 2. Kılıçaslan'ın da mühür olarak kullandığı figür olarak Anadolu'da sadece Aksaray Alayhan Kervansarayını bulunan Çift Gövdeli Tek Başlı Aslan, Aksaray Belediyesinin günümüzde kullandığı amblemidir (Resim 12).

Amblemdede iki aslan ve ortadaki kılıç, 2. Kılıçaslan'ı temsil etmektedir ve aynı zamanda onun mührüdür. Aslanın baş kısmında bulunan sembol taçtır. Sultanların tacını simgeler. Aşağıya, doğru kılıcın kabzası uzanır. Alt bölümde bulunan kılıcın kını ağaç gövdesi ve yaprak biçimiyle özdeşleştirilmiştir. Bu anlamda Kılıç, hayat ağacının da simgesidir. Ağacın köklerinde çiçek görseli yer almaktadır. Çiçek hayatı; yeniden doğuşu ve ölümden sonra tekrar dirilişi betimlemektedir. Çiçeğin üzerinde bulunan kuş motifi ölümden sonra Rabbine yükselen ruhları temsil eder ve hayat ağacını takip ederek, göğe yükselen ruhları anlatır. Arslanların kuyruklarında yılan figürü görülmektedir. Bu figür de düşmanları ya da sistemi bozmaya çalışan kötü varlıkları temsil ediyor. Bu sistemi de Kılıçaslan koruyor. Mührün etrafını çevreleyen yıldız ise sekiz köşelidir (<http://www.konhaber.com/haber-131434-Kilicaslanin-aslanli-muhruAksarayin-yeni-logosu-oldu.html>).

Her köşenin anlamı ise farklıdır; merhamet, şefkat, sabır, doğruluk, sır tutmak, sadakat, cömertlik, Rabbine şükretmek anlamına gelmektedir. Aslanın hayat ağacını koruduğuna inanılmaktadır.

Amblemdede Türk rengi olmasından dolayı turkuaz kullanılmıştır. Bu rengin sakinleştirici etkisi de vardır. Turkuaz renkli sekiz köşeli Selçuklu yıldızı içindeki amblem, inancı, tarihe bağlılığı, yenilikçiliği, güveni ve teklifi sembolize etmektedir.

5.4. Erzincan Belediyesi ve Amblemi

Erzincan M.Ö. 2600 da Akadlar, M.Ö. 2000 yılından sonra çeşitli krallıkların hâkimiyetinde Hititlerin kontrolünde uzun bir dönem geçirmiştir. Daha sonra Urartu Medeniyeti altında bir dönem geçiren Erzincan'da, Urartu Altın-tepe Kalıntıları bulunmaktadır. M.Ö. 650 de İskitlerin hâkimiyetine geçen şehir kısa bir süre sonra Medler tarafından istila edilmiş ve Pers hâkimiyetine girmiştir. 200 yıldan fazla Pers İmparatorluğunun hâkimiyetinde kalan şehir İskender'in Persleri yenmesi ile Helenler tarafından yönetilmiştir. Romanın tam hâkimiyeti M.Ö. 60'larda sağlanabildi ve şehir 450 yıl süren Roma hâkimiyeti yaşamıştır. M.S. 395 de Sasanilerin bölgeye hâkim olup, 540 yılına kadar olan hâkimiyeti, bu tarihte İslam Ordularının bölgeye girmesi ile sona ermiştir. Ardından Emevileri hâkimiyetinde bir dönem geçiren şehir, Roma - Emevi çatışmalarının da ortasında kalmıştır.

1071'de Türklerin Anadolu'ya girişi ile bölgede başlayan Türkleşme hareketinden sonra Mengüceklilerin hâkimiyetine giren şehir kesintisiz olarak 900 yılı aşkın süredir Türklerin hüküm sürdüğü bir bölge olmuştur. Selçukluların hâkimiyetini kabul eden Mengücekliler kontrolündeki şehir, Dönemin Selçuklu Hükümdarı ile Mengücek Beyi arasındaki anlaşmazlık sebebi ile merkezi bu günkü il sınırları içerisinde kalan Mengücek Beyliğinin ortadan kaldırılması akabinde doğrudan Selçuklulara bağlanmıştır (<http://www.erkincan-bld.gov.tr/icerik/20/tarihce.html>).

Resim 13. Erzincan Belediyesi Amblem (*Eski*) **Resim 14.** Divriği Ulu Camii Batı Kapı

1989 yılında belediye amblemi olarak kabul görüp kullanılmaya başlayan Erzincan Belediyesi Ambleminde (Resim 13) yer alan çift başlı kartal motifi, Anadolu Selçukluları dönemine ait sanat eserlerinde görülen, Mengücek Türk birliği içinde kalan Divriği'deki Ulu Camii batı kapısında bulunan kabartmadan (Resim 14) stilize edilmiştir. Amblemdaki koçbaşları, Doğu Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması hareketini noktlayan Akkoyunluların kullandığı bir olgu ve simgedir. Ayrıca Amblemda kartal motifinin göğüs bölümünde yer alan bakır, kandil, kubbe, kılıç ve minare motifleri kentin ekonomisini, tarihini ve kültürünü sembolize eden soyutlamalardır. Amblemda sembolik ve görsel anlamda birçok figür olmakla birlikte tasarımda aşırı ayrıntıdan kaçınılarak genel hatlar çizilmiştir.

İslam inancının belirtilmesi amacı ile kandilin ışıklık yerine kubbe, minare ve üst kısma hilal yerleştirilmiştir. Kandil, kılıç ve her iki kanat üzerindeki motif bir bütün olarak XV. yüzyıl başlarına aittir. Bugün mevcut olan tarihte mezar kitabelerine bağlı bir taş kabartmasından alınmıştır. Kandilin fitil kısmındaki üçlü filiz çiçek Erzincan bakır işlemeciliği sanatlarında çiçekçilik sahasında özellikle kullanılmaktadır. Kılıçlar, Türklüğe ve İslam'a karşı yapılan saldırılara karşı mücadelenin bir sembolüdür. Kandilin iki yanındaki kılıçlar tarihi taş kabartmalara uyularak çizilmiştir. Kartal'ın kuyruk kısmındaki bir üzüm salkımı bulunmaktadır. Bu ise bir ekonomik değer olarak önemli bir tarım ürünü olan Üzümlü ilçesinde yetişen "Cimin Üzümlü" nü sembolize etmektedir. Amblemda yörede örülen kilim motifleri de yansımaktadır. Taraklı palmet kuyrukta yer alan yedi beyaz renkli çubuk, Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilişinden sonra Erzincan'da hüküm süren devlet, beylik ve emirlikleri temsil etmektedir. Bunlar; Anadolu Selçukluları / Mengücekler, Ertenahılar / Moğol-İlhanlılar, Erzincan Emirliği, Akkoyunlular / Karakoyunlular, Safaviler, Osmanlılar, Türkiye Cumhuriyeti'dir. Beyaz çizgilerin etrafında kalan ve kuyruğu meydana getiren sekiz koyu renk çizgi ise, Türk hâkimiyetinden önceki medeniyetleri temsil etmektedir. Bunlar ise; Hitit / Hurri-Mitanni, Azzi / Hayaşa, Urartular, Medler / Persler, Helen / Selevkos-Pontos-Artaksid, Arap-İslam, Romalılar, Bizanslılardır (Şahin, 2006, ss. 4-33).

**ERZİNCAN
BELEDİYESİ**

Resim 15. Erzincan Belediyesi (*Yeni*)

Günümüzde kullanılan amblemdede genel olarak çok fazla değişiklik yapılmadan özü korunmuş renk form olarak bazı yenilemeler yapılmıştır. Yenilenen amblemdede kartalın gözleri (fiziksel özelliğine uygun olarak) daha sivri olarak çizilmiştir. Erzincan Belediyesi yazısı eskisinde daire içinde ve kartal figürünün etrafına sarılı halde yer alırken, yenilenen amblemdede bu yazı sembolün yanında ve serifli bir yazı fontu olarak kullanılmıştır.

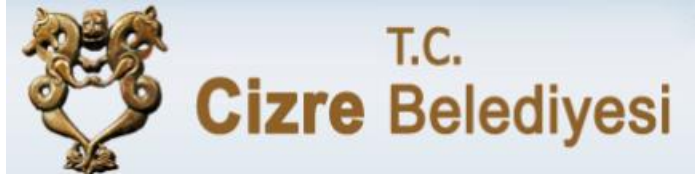
Kuyrukta yer alan çizgiler dokuz tanedir ve Erzincan, Çayırılı, İliç, Kemah, Kemaliye, Otlukbeli, Refahiye, Tercan ve Üzümlüye temsil etmektedir⁵.

Amblemdede kullanılan çivit mavisi sonsuzluğu, otoriteyi ve verimliliği temsil etmektedir. Beyaz saflığın ve barışın rengidir. İstikrarı ve devamlılığı da temsil eder. Orta kısımdaki kırmızı renk canlılık ve dinamizm verir (Resim 15).

5.5. Cizre Belediyesi ve Amblemi

Cizre, M.Ö 2000 yılından itibaren Babil, Araplar, Asurlular, Medler, Kürtler, Persler, Selevkos ve Sasanilerin; İslamiyet'in bölgeye gelmesi ile beraber Emevi ve Abbasilerin hâkimiyeti altında kalmıştır. 1096 yılında Büyük Selçuklular müteakiben emir ve şeyhliklerle idare edilen Cizre 1627 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğine geçmiştir.

Önceleri Mardin iline bağlı iken 16.05.1990 tarihinde Şırnak'a bağlanmıştır. Şırnak 993 yılında Mervaniler, Selçuklular, Zengiler, Eyyübi zamanlarında Musul Atabeklerine ve Diyarbekir emirlerine bağlıydı. 1071 yılında Selçuklu Sultanı Alparslan'ın bölgeye girmesiyle Mervaniler Selçuklulara tabi oldu. Selçuklular döneminden itibaren 1100'da Musul Atabeği Çökürmüş denetimine geçmiş ardından Zengiler, Eyyübiler ve Artuklular burada hâkimiyet kurmuştur. Akkoyunlular ve Karakoyunlular arasında çatışma olmuştur. 1508'de Akkoyunluların varlığına son veren Safeviler yörede hâkimiyet kurmuştur (<http://www.cizre.bel.tr/kent-rehberi/cizre-tarihi/>).

Resim 16. Cizre Belediyesi

Cizre Belediyesi ambleminde (Resim 16) Selçuklulardan kalma ejder figürüne yer verilmektedir. Bu figür kapı tokmağı olarak yapılmıştır⁶. Yapı malzemesi ise tunçtur. Ejderler çekik gözlü, sivri burunlu, sivri kulaklıdır. Vücutları yılan pulu şeklinde betimlenmiştir. Cizre Ulu Camii'ndeki ejderlerde aslan başı da kullanılmıştır. Aslan figürü güç, kudret göstergesidir. Büyük gözler, sivri kulaklar, yassı burun ve yarı açık bir ağız olarak kabartma yapılmıştır. Fizikçi ve Makine mucidi "Ebul-iz İsmail Bin Rezze El Cezeri" tarafından XII. Yüzyılda kazıma tekniği ile yapılan ejderlerden biri Dicle diğeri Fırat nehrini simgeler. Kuyruk kısımlarındaki kartal başları da cesareti ve savaş gücünü temsil etmektedir.

6. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

⁵ (Erzincan Belediyesiyle yapılan telefon görüşmesi).

⁶ Cizre Ulu Camisi'nin ejder figürlü (Dragon) kapı tokmağı 1964 yılında Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne götürülmüştür. Kapı tokmağının diğerkolu 1969 yılında çalınmış olup, şu anda Danimarka'da David koleksiyonunda bulunmaktadır. Türk sanatı yönünden son derece önemli olan bu eseri Erdem Yücel "*Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Ejder Figürlü Bir Kapı Tokmağı*" isimli eserinde yayımlamıştır.

Bu çalışmada Selçuklu İmparatorluğunun hâkimiyeti altında yaşamış bölgelerde Selçukluya ait görsel sembollerin, kurumsal kimliğin en önemli elemanı olan amblem tasarımlarındaki kullanımı; tarih, kültür ve tasarım bağlamında değerlendirilmiştir. Bu anlamda Selçuklu Devletinin izlerinin görüldüğü bölgelerde Selçukluya ait motiflerinin kullanıldığı kimi belediyeler incelemeye konu olmuştur.

Ele alınan belediyeler; Konya Büyükşehir Belediyesi, Beyşehir Belediyesi, Aksaray Belediyesi, Erzincan Belediyesi ve Cizre Belediyeleridir.

Yapılan çalışmada yer verilen amblemlerin ilin tanıtımına vesile olduğu, bölgeye özgü simgeler kullanılarak tasarlandığı görülmektedir. Amblemlerde yer alan görsel özellikleri açısından; tarihsel süreç içerisinde süregelen, çoğunlukla mimari yapı ve süslemelerinde kullanılan semboller aynı zamanda bölgedeki yerleşim yerlerinin tarihini ve kültürünü de yansıtmaktadır. Bir şehrin tanınması, sahip olduğu değerlerin fark edilebilir olması, tarihsel ve kültürel özelliklerini yansıması bakımından amblem çalışmaları önemli birer araçtır. Araştırmaya konu olan belediyelerin amblemlerinde de bu anlamda, temsil ettikleri şehirlerin tanınırlığını arttırmak için geçmişte yaşanmış olan medeniyetlerin sembolik değerleri kullanılmıştır.

Selçuklu motiflerinin kullanıldığı kimi Belediye amblemlerinin ele alındığı bu çalışmada incelenen amblemlerde şehrin sahip olduğu tarihi, kültürel ve turistik değerleri bağlı olduğu coğrafyaya ve tarihsel geçmişine paralel şekilde yansıtıldığı görülmüştür.

Amblemlerde yer verilen tipografik düzen (yazı), kullanılan sembollerle uyumlu ve kolay okunabilen fontlardan oluşturulmuştur. Konya, Aksaray ve Cizre Belediyesinde düz, kalın büyük dinamik bir yazı fontu kullanılmıştır. Beyşehir belediyesinde düz, kalın küçük harfler, Erzincan Belediyesinde ise büyük serifli yazı fontu kullanılmıştır.

Konya Büyükşehir Belediyesi'nin amblemini belediye meclisinin ricası üzerine 1979 yılında Mustafa Atay yapmıştır ve o günden bugüne hala kullanılmaktadır.

Aksaray Belediyesi'nin eski amblemini 1993 yılında Hüseyin Özdemir kendi isteğiyle yapmıştır (Karalan, 1998, s. 26 ss. 74-118). Belediye'nin yeni amblemi bir yarışmayla birlikte 2014 yılında değiştirilmiştir.

Erzincan Belediyesi'nin amblemi Valiliğin talebi üzerine, Erzincan Amblemi olarak 1986'da yapılmış, 1989 yılında ise belediye tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde ufak tefek değişiklikler dışında aynen kullanılmaktadır. Amblemde Divriği Ulu Camii Batı Kapı girişinde yer alan çift başlı kartal taş kabartmasındaki figür temel sembol olarak ele alınmış ve yöreye ait ekonomik, tarihi ve kültürel semboller bu figürün içerisinde kullanılmıştır.

Cizre Belediyesi'nce kullanılan amblem ise Selçuklulardan kalma Cizre Ulu Camisi'nin ejder figürlü (Dragon) iki kapı tokmağından biri olan ve 1964 yılında Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde muhafaza altına alınan kapı tokmağının birebir görseli (fotoğrafi) kullanılarak düzenlenmiştir.

Beyşehir Belediyesi sekiz köşeli yıldız içerisinde çift başlı kartal figürüne yer verilen amblem tasarımı ile ilgili belediyenin ilgili bölümlerinin yetkilileriyle yapılan görüşmelere rağmen hangi yolla, ne zaman, kime yaptırıldığı konusunda net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Beyşehir'deki Kubadabad Sarayı duvar süslemelerinden olan, günümüzde Karatay Medresesi müzesinde bulunan üzerinde çift başlı kartal figürünün yer aldığı sekizgen yıldız biçimli çiniden doğrudan ve birebir esinlenerek oluşturulduğu görülmektedir.

Araştırmada Selçukluların hüküm sürdüğü bölgelerde bulunan bazı belediyelerin amblemlerinde bu tarihsel gerçekliğin yer almasından hareket edilmiştir. Ancak bunu dışında

yine Selçuklu hükümdarlığının yaşandığı bazı bölgelerde belediyelerce kullanılan amblemlerde bu özellik bulunmamaktadır. Örneğin, Amasya ili de Selçukluların hüküm sürdüğü coğrafi sınırları içerisinde olmasına rağmen belediye ambleminde bu tarihsel geçmişe ait semboller kullanılmamış, yöreye özgü tarımsal ve ekonomik özellik olarak elma ve şehir içinden geçen Yeşil ırmak stilize edilmiştir. Bu durum başka illerde de karşımıza çıkmaktadır. Kütahya Belediyesi'nin ambleminde ise yöreye özgü çini ve geçim kaynağı vişne kullanılmıştır.

Belediyelerde kullanılan amblemlerin belirlenmesi mevzuatta şöyle düzenlenmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun, Belediye Meclisinin görev ve yetkilerini düzenleyen 18/n. maddesine göre; "Meydan, cadde, sokak, park, tesis ve benzerlerine ad vermek; mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesine karar vermek; beldeyi tanıtıcı amblem, flama ve benzerlerini kabul etmek", belediye meclisinin görev ve yetki alanındadır. Kanununun 81. maddesinde şöyle düzenlenmiştir: "Cadde, sokak, meydan, park, tesis ve benzerlerine ad verilmesi ve beldeyi tanıtıcı amblem, flama ve benzerlerinin tespitine ilişkin kararlarda; belediye meclisinin üye tam sayısının salt çoğunluğu, bunların değiştirilmesine ilişkin kararlarda ise meclis üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun kararı aranır. Bu kararlar mülki idare amirinin onayı ile yürürlüğe girer" (<http://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>).

Amblemler bölgenin tanınırlığı açısından önemli rol oynamaktadır. İlk göze çarpan tasarım unsurları olarak; bir bölgenin tarihi, kültürü, coğrafi ve ekonomik özellikleri, sosyal yaşantısı ve sahip olduğu değerler amblemler aracılığıyla yansıtılmaktadır.

Amblemler temsil ettiği kurum, hizmet ya da faaliyeti en iyi şekilde yansıtmasının yanı sıra, izleyiciyi de dâhil edecek ve anlaşılır olacak bir etkileycilikle tasarlanmalıdır. Bunun içinde iyi bir tasarım eğitimi ve tecrübe gerekmektedir.

Sonuç olarak; kamusal anlamda bir bölgenin amblemi belirlenirken özenle çalışılmalı dikkatli davranılmalı ve alanında uzman profesyonel kişilerden yardım alınmalı, geçmişle gelecek arasında bağ kurulmalıdır.

Modern yaşantının içinde sahip olunan kültürel değerlerin ele alındığı bu küçük boyutu ama büyük önemi olan görsellerin gelecek nesillere miras bırakılacağı unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Ateş, M. (1996), *Mitolojiler, semboller ve halılar*, Aksiseda Matbaası, İstanbul, (s. 13).
- Becer, E. (2013), *İletişim ve grafik tasarım*, Dost Kitabevi, Ankara, (s. 224).
- Büyükçanga, M. (2008), *Türk mimarisinde sekiz köşeli yıldız motifleri*, 6. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Celalabat-Kırgızistan, (ss. 1230-1234).
- Çalış, E. (2008), *Amblem ve logo tasarımlarında yalınlaştırmalar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, (s. 6), Isparta.
- Çam, A.T. (2006), *Türk grafik tasarımcıları logo*, Alternatif Yayıncılık, İstanbul, (s.15).
- Çaycı, A. (2008), *Selçuklularda egemenlik sembolleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, (s. 279).
- Çelik, A. (2002), *Niğde Sungurbey Camii 'nde bulunmuş olan çift başlı kartal figürlü halı üzerine düşünceler*, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, (9), (ss. 45-59).
- Çoban, İ. (2015), *Türk ikonografisinde kartal motifi ve çağdaş Türk resim sanatına yansımaları*, İdil, 4 (16), (ss.57-80).
- Çoruhlu, Y. (2000), *Türk mitolojisinin ana hatları*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, (s.133).
- Esin, E. (2004), *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk sanatında ikonografik motifler*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, (s. 219).
- Göksu, E. (2016), *Çift başlı kartal ve Selçuklular*, Selçuk Üniversitesi, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, (5), Konya, (s. 124).
- Karalan, Keskin, S. Ö. (1998), *Türkiye iller amblemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (ss. 26, 74-118).
- Kuban, D. (2002), *Selçuklu çağında Anadolu sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul. (ss. 406-426, 423).
- Maden, S. (1990), *Simgeler*, Simavi Yayınları, İstanbul, (ss. 1-2).
- Öney, G. (1971), *Anadolu Selçuk mimarisinde arslan figürü*, (Anatolia), XIII (1971), (ss.1-64).
- Öney, G. (2008), *Selçuklu figür dünyası Selçuklu çağında Anadolu sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, (ss. 411-423).
- Şahin, E. T. (2006), *Erzincan amblemi*, Erzincan Belediyesi Kültür Yayınları, Erzincan. (ss. 4-33).
- Şahin, M. (1999), *Türk tarihi ve kültürü*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, (ss. 91-98).
- Tepecik, A. (2002), *Grafik sanatlar*, Detay Yayınları, 1.Basım, Ankara. (s. 62).
- Vardar, N. (2004), *Bana yeni bir ben lazım*, Marketing Türkiye Dergisi, Sayı: 60 İstanbul. (s. 23).
- Writehead, A. N. (2000), *Sembolizm*, (Çev. R. Ertürk), A Yayınevi, Ankara. (s. 31).

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (Erişim Tarihi: 24.04.2017).
- <http://www.kto.org.tr/konyanin-tarihi-500s.htm> (Erişim Tarihi: 08.05.2017).
- (Erişim Tarihi: 20.04.2017)

<http://chatcity.cc/forum/topic.asp?id=37438> (Erişim Tarihi: 13.05.2017).

<http://www.haberturk.com/yasam/haber/871251-renklerin-anlamlari>

(Erişim Tarihi: 24.04.2017)

<http://www.konhaber.com/haber-131434-Kilicarslanin-aslanli-muhru-Aksarayin-yeni-logosu-oldu.html>(Erişim Tarihi: 22.03.2017)

<http://aksaray.bel.tr/95-menu-tarih> (Erişim Tarihi: 24.04.2017)

<http://www.erzincan-bld.gov.tr/icerik/20/tarihce.html> (Erişim Tarihi: 28.04.2017)

<https://www.selcuk.edu.tr/erasmus/birim/web/sayfa/ayrinti/16987/tr>

(Erişim Tarihi: 03.04.2017)

<http://www.cizre.bel.tr/kent-rehberi/cizre-tarihi/> (Erişim Tarihi: 08.05.2017)

http://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/metal/art/38_1973

(Erişim Tarihi: 11.05.2017)